

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД  
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»  
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК  
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ**

**З ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ**

**для студентів спеціальності «Психологія»**

**напряму підготовки 6.030102**

**освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр**

Ужгород - 2011

ББК Ю 9 я 7

УДК 159.9 (07)

В-18

Методичні вказівки з виробничої практики для студентів спеціальності «Психологія» напряму підготовки 6.030102 (освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр) / Упорядники: Варга В.С., Марчук Л.М., Яцина О.Ф. — Ужгород 2011. — 32с.

Методичні вказівки містять детальний опис змісту матеріалів програми виробничої практики. До змісту програми включено: пояснювальну записку, рекомендації щодо організації виробничої практики студентів бакалаврату за спеціальністю «Психологія», завдання, які повинні виконати студенти під час практики, вимоги до звіту про виробничу практику, список літератури, додатки методик на компакт-дисківі.

**Рецензенти:**

**Соболь Н.М.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології Хмельницького національного університету

**Вернік О.Л.**, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України

*Рекомендовано до друку Вченою радою  
факультету суспільних наук  
Ужгородського національного університету  
(протокол № 3 від 25 жовтня 2011 р.)*

**ЗМІСТ**

1. Пояснювальна записка.....	4
2. Загальні питання організації та проведення виробничої практики студентів IV курсу спеціальності «Психологія».....	5
2.1 Мета та завдання виробничої практики.....	5
2.2 Організація виробничої практики.....	7
2.3 Керівництво виробничою практикою.....	7
3. Обов'язки студента-практиканта.....	9
4. Зміст виробничої практики.....	9
5. Підсумки виробничої практики.....	12
5.1 Матеріали виробничої практики.....	13
6. Критерії оцінювання виконання завдань виробничої практики.....	14
7. Навчально-методичні матеріали.....	15
7.1. Орієнтовний перелік тем виробничої практики.....	15
7.2 Методики вивчення особистості .....	16
7.3 Рекомендації щодо розробки корекційних та розвивальних програм.....	20
7.4 Вимоги до змісту та оформленню звіту про проходження виробничої практики.....	22
8. Рекомендована література .....	23

## **1. Пояснювальна записка**

Виробнича практика студентів спеціальності «Психологія» є невід'ємною складовою освітньо-професійної підготовки бакалаврів, основним завданням якої є закріплення теоретичних знань, отриманих у процесі навчання, формування у майбутнього психолога професійного вміння приймати самостійні рішення в певних соціальних умовах, оволодіння студентами сучасними психологічними методами, формами організації своєї діяльності.

У період практики закладаються основи досвіду професійної діяльності, практичних умінь і навичок, професійних якостей особистості майбутнього фахівця з психології за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр».

Організацію практичної підготовки майбутніх психологів регламентують положення та накази про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, затверджені Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України.

## 2. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ІV КУРСУ ФАКУЛЬТЕТУ СУСПІЛЬНИХ НАУК

### 2.1 Мета та завдання виробничої практики

Виробнича практика студентів-психологів факультету суспільних наук Ужгородського національного університету є важливою складовою частиною навчального процесу. При проходженні виробничої практики студенти не тільки закріплюють і поглиблюють теоретичні знання, одержані в процесі вивчення загальних та спеціальних психологічних навчальних дисциплін, а й набувають умінь та навичок практичної діяльності: вдосконалення технології проведення психологічного дослідження, складання програми дій на основі самостійно сформульованих гіпотез, рекомендацій, ін. В період виробничої практики студент стає учасником практичної діяльності із застосування етичних норм психолога, спостерігає й аналізує різні сторони діяльності психологів-практиків: вчиться здійснювати діагностичні процедури, проводити корекційно-розвивальну, просвітницьку роботу.

Тому *метою* виробничої практики студентів є:

- набуття навичок та умінь, необхідних в практичній діяльності психолога: психодіагностичній, психокорекційній /розвивальній та просвітницькій.

Визначена мета виробничої практики досягається через вирішення таких *завдань*:

- закріплення та поглиблення теоретичних знань, одержаних студентами в процесі навчання;
- уміння творчо застосовувати одержані знання в діяльності психолога;
- ознайомлення студентів з діяльністю психологів в різних закладах, установах завдяки вирішенню поставлених перед ними завдань у зазначених формах і визначеними методами;

- набуття практичних навичок правильного ведення психодіагностичних процедур з використанням психологічного інструментарію, розробки психокорекційних занять, оформленні відповідної документації;
- адаптація студентів до виконання обов'язків практичного психолога, розширення їх практичних вмінь, закріплення основ культури спілкування та професійної етики психолога;
- апробування інструментарію і методів роботи, отриманих у процесі навчання:
  - збору інформації;
  - способів обробки даних;
  - методів аналізу інформації;
  - прийомів проведення дослідження;
- усвідомлення студентами необхідності отримання практичного досвіду в сфері діагностичної, корекційної, розвивальної, психотерапевтичної, пропедевтичної діяльності для більш ефективного подальшого навчання;
- формування уявлень студентів щодо своєї майбутньої професійної діяльності, про себе як психолога, вироблення адекватних професійних установок до практичної діяльності психолога.

Даний вид практики покликаний сформувати уміння і навички у студентів, пов'язані із здійсненням ними:

- 1) діяльності в якості психолога-консультанта в психологічних службах державних, муніципальних, організаціях соціальної сфери і реабілітаційних центрах;
- 2) діяльності психолога в загальноосвітніх закладах.

Сукупність функцій, реалізованих студентами протягом виробничої практики в ролі стажерів, передбачає вирішення завдань, які стоять перед психологами відповідних баз практики:

- психодіагностика психічних процесів, властивостей, станів, утворень особистості і групи з метою психологічного супроводу;
- здійснення консультативної, психокорекційної і розвивальної роботи з метою надання допомоги у вирішенні психологічних проблем особистісного і професійного розвитку.

- закріплення теоретичних знань, здобутих студентами в процесі вивчення загальної, вікової, соціальної, експериментальної психології, психодіагностики;
- набуття навичок та умінь із застосування теоретичних знань у практичній діяльності психолога: психодіагностичній, розвивальній та психокорекційній, просвітницькій;
- формування та закріплення вмінь складати програму дій на основі самостійно сформульованих гіпотез;
- вдосконалення технології проведення психологічного дослідження.

## **2.2. Організація виробничої практики**

Згідно з навчальним планом і графіком навчального процесу факультету суспільних наук Ужгородського національного університету виробнича практика студентів зі спеціальності «Психологія» проводиться на четвертому курсі у сьомому семестрі.

Тривалість виробничої практики 5 тижнів з відривом від навчання.

При визначенні змісту, а також місця проходження виробничої практики враховуються:

- наявність базових органів або структур, до яких прикріплюються студенти-практиканти;
- бажання студента щодо визначення місця проходження практики.

Тривалість робочого дня студента-практиканта встановлюється відповідно до тривалості робочого дня психолога відповідного державного закладу.

## **2.3. Керівництво виробничою практикою**

Керівництво виробничою практикою здійснюють:

- завідувач кафедри психології факультету суспільних наук;

- курсові керівники практики;
- спеціалісти на місцях, до яких прикріплюються студенти-практиканти.

### **Завідувач кафедри**

1. Подає у визначені терміни до деканату заяву про базу проведення *виробничої практики студентів*.
2. Укладає договори з базовими установами для проходження *виробничої практики*, погоджує з керівниками програму та календарні графіки проходження *виробничої практики студентами*.
3. Призначає керівниками практики викладачів, які мають досвід роботи у відповідних місцях проходження практики.
4. Разом з адміністрацією базових установ організовує науково-практичні конференції студентів та викладачів за участю спеціалістів-практиків, семінари, круглі столи.
5. Забезпечує базові установи, а також студентів-практикантів програмами *виробничої практики*.
6. Здійснює контроль та відповідальність за організацією та проведенням *виробничої практики студентів* безпосередньо на місцях, а також за виконанням її строків та змістом.

### **Керівники виробничої практики від кафедри**

1. До початку практики відвідують базові місця проведення *виробничої практики*.
2. Забезпечують проведення всіх організаційних заходів для виходу студентів на практику (інструктаж про порядок проходження практики тощо).
3. Забезпечують високу якість проходження практики студентами та її відповідність навчальному плану та програмі (відповідальність за такий вид роботи несе завідувач кафедрою).



4. Здійснюють контроль за забезпеченням належних умов для трудової діяльності студентів відповідно до вимог чинного трудового законодавства; контролюють проведення зі студентами обов'язкових інструктажів з охорони праці та техніки безпеки.
5. Контролюють дотримання студентами-практикантами внутрішнього трудового розпорядку.
6. Розглядають звіти студентів з практики, дають відгук щодо їх роботи та подають до деканату і на кафедру письмовий звіт про проведення виробничої практики разом із зауваженнями та пропозиціями стосовно удосконалення теоретичної та практичної підготовки студентів.
7. Здійснюють навчально-методичне керівництво практикою.
8. Керівники практикою від кафедри проводять усю роботу разом з керівниками практикою на місцях.

### **3. Обов'язки студента-практиканта**

Перед початком виробничої практики студент одержує від керівника практики зразки оформлення необхідних документів. Для успішної реалізації мети і завдань, передбачених планом виробничої практики, студент-практикант повинен:

1. Дотримуватися режиму роботи установи.
2. Виконувати роботу у визначений термін.
3. Дотримуватися обов'язкового виконання програми практики.
4. У визначений термін подати керівнику практики:
  - звіт про проходження практики;
  - завірену та підписану керівником підприємства (установи) розгорнуту характеристику про проходження практики та виконаний обсяг роботи.

### **4. Зміст виробничої практики**

Зміст практики відповідає тим видам діяльності студентів, в яких формуються різні сторони їхньої професійної підготовки - психодіагностична, психокорекційна, розвивальна та просвітницька робота.

Зважаючи на психофізіологічний розвиток дитини, яка вступає до школи, **психодіагностичне обстеження дошкільника та молодшого школяра** охоплює вимірюваннями рівні розвитку всіх пізнавальних психічних процесів, особливості темпераменту і характерних рис особистості, ситуації соціального розвитку.

**У підлітковому віці психодіагностичне обстеження** зосереджується на розвиткові властивостей пізнавальної сфери, акцентуації рис характеру і властивостей особистості, ситуації соціального розвитку.

**Психодіагностичне обстеження дітей юнацького віку** спирається на розвиток загальних здібностей та готовність зробити профорієнтаційний вибір майбутньої діяльності.

### **Психодіагностична та психокорекційна робота**

В ході практичної роботи студентами проводяться індивідуальні і групові дослідження за стандартизованими і проєктивними методиками, які обираються студентами самостійно у відповідності до поставленого завдання. Уміння провести психодіагностичне обстеження полягає у:

- вивченні практичного запиту, формулюванні психологічної проблеми;
- формулюванні гіпотез про причини явищ, які спостерігаються;
- коректному, теоретично обґрунтованому виборі методик проведення психодіагностичного обстеження з урахуванням поставлених завдань, відповідності віковій групі;
- обробці отриманих результатів і їх інтерпретації в контексті проблемної ситуації;
- підборі методик, які могли би додатково підтвердити отриману інформацію (за необхідності провести таке дослідження);

- складанні розгорненої інтерпретації отриманих даних і формулюванні рекомендацій для подальшої психокорекційної роботи, програми психокорекційної або розвивальної роботи з досліджуваними.

### **Структура корекційної програми**

1. Мета (наприклад: Інтелектуальний розвиток молодших школярів).
2. Завдання - це конкретизація мети, розподіл її на складові частини (наприклад: розвиток довільної пам'яті, логічного мислення).
3. Критерії добору в корекційну групу - це ознаки, наявність яких є показником для відвідування дитиною занять тієї чи іншої корекційної програми. Ці ознаки можуть бути виділені:
  - за допомогою психодіагностичного дослідження;
  - під час спостережень за поведінкою особи.
4. Напрями корекційної роботи, етапи програми ( наприклад, корекцію інтелектуального розвитку доцільно починати з розвитку сприйняття, а потім переходити до розвитку мислення).
5. Організація занять (врахувати кількість і вік учасників, регулярність і тривалість занять).
6. Перелік ігор і вправ, що відповідають цілям і завданням корекційної, розвивальної роботи.
7. Критерії ефективності програми (проводиться повторна діагностика за тими методиками, які використовувалися до корекції).

### **Просвітницька робота**

Важливим завданням просвітницької робота є підвищення психологічної компетентності людей з метою розширення їхніх можливостей самостійно розв'язувати проблеми й конфлікти, що виникають в різних видах діяльності, в особистому житті. Типовими формами просвітницької роботи

психолога є лекції, семінари, бесіди й консультації для учнів, вчителів, батьків.

Завдання студента-практиканта укласти лекцію у відповідності до досліджуваної психологічної проблеми з використанням прикладів (матеріалів проведеного психодіагностичного дослідження). Орієнтовний перелік тем виробничої практики, що проходить на базі загальноосвітніх установ та на базі психологічних служб державних, муніципальних організацій і соціальної сфери, пов'язаної з наданням психологічної, соціальної та реабілітаційної допомоги населенню, наведено в розділі **«Навчально-методичні матеріали»**.

## **5. Підсумки виробничої практики**

Після закінчення терміну практики студенти звітують про виконання програми та індивідуального завдання.

Загальна і характерна форма звітності студента за практику – це подання письмового звіту, підписаного і оціненого безпосередньо керівником від бази практики, а також керівником практики від кафедри.

Письмовий звіт разом з іншими документами: щоденник, характеристика, розроблений текстовий матеріал лекції, корекційно-розвивальна програма подаються на перевірку груповому керівнику практики.

Звіт має містити відомості про виконання студентом усіх розділів програми практики та індивідуального завдання, містити висновки і пропозиції, список використаної літератури та ін. Оформлюється звіт за вимогами, які містяться у програмі практики (див. розділ **«Навчально-методичні матеріали»**).

Звіт з практики захищається студентом (з диференційованою оцінкою) при комісії, призначеній завідуючим кафедрою, до складу якої входять

керівники практики від кафедри, за можливості, від баз практики, викладачі кафедри, які викладали практикантам професійноорієнтовані дисципліни.

Комісія приймає захист у студентів на кафедрі протягом перших десяти днів після практики. Оцінка за практику виставляється в заліково-екзаменаційну відомість і в залікову книжку студента.

Звітна документація з практики зберігається на кафедрі протягом календарного року від дня захисту.

Студенту, який не виконав програму практики з поважних причин, може бути надано право проходження практики повторно при виконанні умов, визначених кафедрою. Студент, який не виконав програму практики без поважних причин і отримав негативну оцінку з практики під час захисту, зобов'язаний пройти її повторно без відриву від навчання і ліквідувати академзаборгованість.

Підсумки практики обговорюються на засіданні кафедри, а загальні підсумки практики підводяться на вченій раді факультету.

## **5.1. Матеріали виробничої практики**

### **(щоденник виробничої практики, звіт, характеристика)**

Проведення виробничої практики включає в себе не тільки різноманітні за формою види реальної участі студентів у психодіагностичному, психокорекційному, розвивальному, просвітницькому процесах, а й організацію заходів, спрямованих на формування навичок професійних комунікацій, професійної рефлексії, закріплення знань, глибокого професійного самоаналізу. Тому аналітична складова практики виражається в наступному:

- щоденне заповнення і оформлення звітної документації з елементами аналізу роботи, проробленої за день;
- здійснення парної супервізії за роботою колеги-студента і складання рефлексивного звіту за його результатами;

- проведення групової супервізії - дискусій з професійних проблем за участю колег-студентів, психологів базових установ практики, викладачів.

**Щоденник практики** заповнюється з першого до останнього дня практики. В ньому робляться записи щодо змісту і результатів усієї роботи студента (психодіагностичної, психокорекційної, просвітницької, методичної, тощо).

**Звіт** практики містить короткий перелік проробленої роботи й аналіз її ефективності за кожним із напрямків із указуванням досягнень і недоліків, як у роботі самого студента, так і у змісті практики. А також шляхи подолання виявлених труднощів у роботі студента і побажання щодо проведення практики з метою оптимізації професійного становлення студентів. Наприкінці звіту підводяться підсумки, виокремлюються головні досягнення, вказується на те, які цілі досягнуто та які завдання виконано, робляться висновки. **Бланки психодіагностичних досліджень і висновки на основі отриманих результатів додаються до звіту** (Вимоги до змісту і оформленню звіту про проходження виробничої практики додаються: **див. розділ «Навчально-методичні матеріали»**).

**Характеристика** складається керівником установи-бази практики. В ній міститься перелік проведених студентом-практикантом заходів і результатів практики. Відмічаються досягнення і недоліки роботи, позитивні і негативні професійні якості студента, зауваження і побажання щодо подальшої співпраці. Характеристика обов'язково містить конкретну оцінку роботи студента, дану керівником бази практики, підписи і печатку установи, на базі якої проходила практика.

Завершенням виробничої практики є **підсумкова звітна конференція**, де головне завдання студента - зуміти продемонструвати досягнуті навички професійної діяльності. На конференції відбувається захист професійного рефлексивного самозвіту про пророблену роботу за весь період практики з

урахуванням аналізу основних проблем, дослідженням причин професійних успіхів і невдач; висвітленням перспектив подальшої роботи.

## 6. Критерії оцінювання виконання завдань виробничої практики

### Розподіл балів між об'єктами оцінювання виробничої практики

Об'єкти оцінювання	Бали
<p><b>I. Завдання за структурою змісту діяльності практиканта:</b></p> <p><i>Завдання 1.</i> Виконання психодіагностичних процедур з використанням психологічного інструментарію, складання розгорнутої інтерпретації отриманих даних та формулювання рекомендацій для психолога.</p> <p><i>Завдання 2.</i> Розробка й апробація психокорекційної /розвивальної програми і порівняльний кількісний та якісний аналіз отриманих даних, що охоплює результати первинної та повторної психодіагностики (після проведення психокорекційних занять).</p> <p><i>Завдання 3.</i> Укладання текстового матеріалу самостійно обраної студентом психологічної проблематики дослідження, що несе просвітницький зміст, й супроводжується наведенням результатів, отриманих в процесі виробничої практики.</p> <p><i>Завдання 4.</i> Звіт перед керівниками практики та оцінка науково-дослідної діяльності.</p>	<p><b>10</b></p> <p><b>10</b></p> <p><b>10</b></p> <p><b>10</b></p>
<p><b>II. Робота студента в термінах проходження практики:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• систематичне відвідування бази практики;</li> <li>• своєчасне виконання індивідуального плану;</li> <li>• своєчасне подання звіту на перевірку.</li> </ul>	<p><b>10</b></p>
<p><b>III. Дотримання вимог щодо оформлення звіту:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• брошурування, наявність і правильне оформлення титульної сторінки;</li> <li>• акуратність подання тексту, відсутність виправлень, помилок;</li> <li>• наявність змісту та нумерація сторінок текстового матеріалу звіту, таблиць, малюнків;</li> <li>• відповідність меті та завданням виробничої практики;</li> <li>• самостійність вирішення поставленої задачі, виконання розрахунків, креслень, графіків та таблиць;</li> <li>• наявність елементів науково-дослідного характеру (гіпотеза, кореляційний аналіз);</li> <li>• наявність списку літератури та дотримання правил його</li> </ul>	<p><b>30</b></p>

<b>Об'єкти оцінювання</b>	<b>Бали</b>
подання й оформлення.	
<b>IV. Захист:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ґрунтовність доповіді за результатами виробничої практики;</li> <li>• аргументованість відповідей на зауваження керівника;</li> <li>• чіткість, структурованість доповіді;</li> <li>• використання засобів наочності;</li> <li>• володіння увагою аудиторії.</li> </ul>	<b>20</b>
<b>Разом</b>	<b>100</b>

### *Загальні критерії оцінювання роботи студентів з курсу*

Рівень проходження виробничої практики оцінюється за стобальною системою. Загальна сума балів є відсотковим вираженням зробленого обсягу роботи (100%). 100 балів відповідає максимальному результату виконання завдань виробничої практики (100%).

*Оцінювання знань студентів проводиться за національною шкалою та шкалою ECTS таким чином:*

<b>Рейтингові бали за шкалою Академії</b>	<b>Оцінка за національною шкалою</b>	<b>Оцінка за шкалою ECTS</b>	
		<b>Оцінка</b>	<b>Означення</b>
90-100	Відмінно	A	<b>Відмінно</b> (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	<b>Дуже добре</b> (вище середнього рівня з кількома помилками)
74-81		C	<b>Добре</b> (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
64-73	Задовільно	D	<b>Задовільно</b> (непогано, але зі значною кількістю помилок)
60-63		E	<b>Достатньо</b> (виконання задовольняє мінімальні критерії)
35-59	Незадовільно	Fx	<b>Незадовільно</b> (з можливістю повторного складання)
1-34		F	<b>Незадовільно</b> (з обов'язковим повторним курсом)



## **7. Навчально-методичні матеріали**

### **7.1. Орієнтовний перелік тем виробничої практики**

Перелік тем виробничої практики, що може проходити на базі загальноосвітніх установ та на базі психологічних служб державних, муніципальних організацій і соціальної сфери, пов'язаної з наданням психологічної, соціальної та реабілітаційної допомоги населенню:

1. Методика оцінки психологічного благополуччя школярів.
2. Психокорекція шкільної тривожності.
3. Діагностика психологічної готовності дитини до школи.
4. Психологічні умови подолання труднощів у навчанні школярів.
5. Удосконалення міжособистісних стосунків школярів в ході соціально-психологічного тренінгу.
6. Методика розвитку пізнавальної мотивації учнів.
7. Розвиток психічних пізнавальних процесів учнів.
8. Діагностика креативності школярів і її врахування в учбовому процесі.
9. Психологічний супровід професійного самовизначення старшокласників.
10. Соціально-психологічні умови реабілітації підлітків з відхиленнями у поведінці.
11. Психокорекція негативного ставлення батьків до дітей з проблемами (вадами) в розвитку.
12. Аналіз і корекція системи цінностей підлітка в соціально-психологічному тренінгу.
13. Діагностика і профілактика девіацій в підлітковий період.
14. Психокорекція поведінкової ригідності в мінливих умовах соціального середовища.
15. Профілактика психоемоційних розладів у дітей та відхилень у їхній поведінці.

*Тема може бути запропонована студентом, проте вона неодмінно має відповідати функціональним завданням виробничої практики. Обсяг текстового матеріалу у форматі Microsoft Word - 5-7 сторінок.*

## **7.2 Методики вивчення особистості**

### *Психодіагностичне обстеження дітей дошкільного та молодшого шкільного віку*

*Методика вивчення і оцінки особливостей сприйняття:*

- Методика «Чого не вистачає» (Р.С. Немов);
- Методика «Які предмети сховані в малюнках» (Р.С. Немов).

*Методика вивчення і оцінки особливостей пам'яті:*

- Визначення слухової пам'яті;
- Визначення зорової пам'яті;
- Визначення моторно-слухової пам'яті;
- Визначення комбінованої пам'яті.

*Методика вивчення особливості уваги:*

- Визначення точності уваги за методикою «Знайди та викресли» (Р.С. Немов);
- Визначення точності уваги за методикою «Коректурна проба Бурдона».

*Методики вивчення готовності дітей до навчання:*

- тест Керна-Йерасека;
- графічний диктант (Б.Ельконін);
- методика дослідження мотивації (Гінзбург М.Р.);
- біологічна зрілість;
- Методика діагностики готовності дітей 6-7-річного віку до навчання в школі (Лемак М.В., Пащенко Т.В., Пузяк Н.П.)

- Методика діагностики готовності до навчання в школі дітей шестирічного віку (Н.М. Стаденко, Т.Д. Ілляшенко, А.Г. Обухівська)

*Методики діагностики деяких психічних станів особистості:*

- Методика дослідження адаптованості «Школа тварин»;

- Методика визначення самооцінки;
- Тест шкільної тривожності Філіпса;
- Тест «Тривожність» (Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен);
- Показники особистісного егоцентризму (за методикою Т. Пашукової);
- Тест «Страхи в будиночках»;
- Методика «Паровозик».

*Методики вивчення здібностей та інтелекту:*

- Таблиці Равена (шкала прогресивних матриць);
- Методика визначення рівня невербальної креативності (за П. Торренсом);
- Тест інтелекту Р. Кеттелла;
- Тест інтелекту Амтхауера.

*Проективні методики дослідження особистості:*

- Методика «Дім - Дерево – Людина»;
- Тест «Неіснуюча тварина»;
- Тест «Малюнок дерева».

*Методики виявлення та оцінки міжособистісних взаємин в колективі та сім'ї:*

- Методика «Кінетичний малюнок сім'ї»;
- Методика дослідження міжособистісних взаємин дітей у сім'ї «Казки Дюса (Десперт)».
- Методика «Шкала сімейного оточення» (Р.Г. Мус)
- Методика «Аналіз сімейних взаємин» (В. Юстицький, Е.Г.Ейдемільер)

*Психодіагностичне обстеження дітей підліткового та юнацького віку*

*Методика вивчення і оцінки особливостей пам'яті:*

- Визначення опосередкованого запам'ятовування за методикою Л.Виготського;
- Визначення продуктивності запам'ятовування за методикою О. Лурії «Піктограми».

*Методика вивчення особливості уваги:*

- Визначення точності уваги за методикою К.Іванова – Смоленського «Коректурна проба».

*Методика вивчення і оцінки особливостей мислення:*

- Методика визначення стилю мислення А. Харрісона та Р. Бремсона.

*Методики діагностики деяких психічних станів особистості:*

- Методика дослідження соціальної адаптованості;
- Методика «Самооцінка психічних станів» (за Г. Айзенком);
- Тест шкільної тривожності Філіпса;
- Виявлення схильності до емпатії (за методикою І.Юсупова).

*Методика вивчення темпераменту особистості:*

- Визначення типу темпераменту за методикою Г.Айзенка.

*Методики вивчення характеру особистості:*

- Методика дослідження характеру особистості;
- Тест «Самооцінка організованості».

*Методики вивчення здібностей та інтелекту:*

- Таблиці Равена (шкала прогресивних матриць);
- Методика визначення рівня невербальної креативності (за П. Торренсом);
- Тест інтелекту Р. Кеттелла.

*Методика вивчення мотиваційної сфери і спрямованості особистості:*

- Тест «Структура інтересів і схильностей» (СІС).

*Комплексні методики вивчення особистості:*

- Тест Кеттела (16 RF – опитувальник);
- Вивчення акцентуації у підлітків за допомогою методики Леонгарда-Шмішека.

*Проективні методики дослідження особистості:*

- Методика «Кінетичний малюнок сім'ї»;
- Методика «Дім - Дерево – Людина»;
- Тест «Неіснуюча тварина»;
- Тест «Малюнок дерева».

*Методики виявлення та оцінки міжособистісних взаємин в колективі та сім'ї:*

- Дослідження міжособистісних стосунків за методикою В. Стефансона «Q – сортування»;
- «Вибір в дії» ( Я.Л.Коломинський). Соціометричний статус;
- Методика дослідження міжособистісних взаємин дітей у сім'ї «Казки Дюса (Десперт).

*Методики вивчення мотивації навчання:*

- Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації в адаптації Н. Лусканової (модифікована);
- Опитувальник «Автономність – залежність особистості у навчальній діяльності» (Г. Пригніна);
- Тест «Виявлення домінуючого мотиву навчання».

### **7.3 Рекомендації щодо розробки корекційних та розвивальних програм**

***Завдання корекційних та розвивальних програм:***

1. Урахування вікових особливостей та спрямованість на формування новоутворень наступного вікового періоду як у пізнавальній, так і в особистісній сфері особистості.
2. Врахування психологічних особливостей дітей, які можуть зумовити виникнення певних труднощів або відхилень в їх інтелектуальному чи особистісному розвитку (наприклад: низький рівень пізнавальних інтересів, довільності уваги чи поведінки, наявність акцентуацій характеру, емоційної

неврівноваженості, дратівливості або, навпаки, сором'язливості, замкнутості, труднощів спілкування і т.ін.).

3. Попередження можливих психологічних ускладнень розвитку особистості в перехідних періодах (наприклад: психологічна готовність дошкільника до шкільного навчання, адаптація першокласника до школи, перехід учня з початкової школи до середньої, підлітковий вік, випускні класи і т.ін.).

4. Попередження навчального перевантаження, обумовленого психологічними причинами (наприклад: несформовані інтелектуальні та навчальні вміння і навички, відсутність позитивної навчальної мотивації, завищений рівень домагань, невпевненість у своїх силах, підвищена тривожність, страх відповіді і т.ін.). Складання (і впровадження) рекомендацій щодо організації навчально-виховного процесу з урахуванням психопрофілактичних вимог.

5. Створення доброзичливого психологічного клімату в закладі: оптимізація форм спілкування в педагогічному колективі (система взаємин: дорослий - дорослий); поліпшення форм спілкування педагогів з учнями, батьків із дітьми (система взаємин: дорослий - дитина); розвиток продуктивних форм спілкування учнів між собою.

6. Розвиток професійної та особистісної самосвідомості, навичок конструктивної взаємодії педагогів з учнями різного віку, навчання методам саморегуляції психоемоційного стану.

*Студенти, укладаючи корекційно-розвивальну програму, орієнтуються на результати психодіагностичного дослідження або враховують необхідність, актуальність надання психокорекційної допомоги в тому чи іншому конкретному випадку стосовно осіб різних вікових та соціальних категорій.*

**Перелік корекційних та розвивальних програм**

### **Дошкільний вік:**

- корекція адаптації до садочка;
- корекційно-розвивальна програма пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку;
- корекції страхів у дітей дошкільного віку (3-6 років);
- корекційно-розвивальна програма саморегуляції, довільності психічних процесів для дітей дошкільного віку;
- корекційна програма з надання психологічної допомоги дітям з агресивною поведінкою;
- корекційно-розвивальна програма комунікативних навичок;
- корекційно-розвивальна програма формування психологічної готовності до школи.

### **Молодший шкільний вік:**

- корекційно-розвивальна програма формування психологічної готовності до школи для дитини, яка не відвідувала дитячий садок;
- корекція адаптованості до школи в перший рік навчання. Причини психогенної шкільної дезадаптації (ППД);
- програма розвитку уяви і творчого мислення дітей шкільного віку;
- програма розвивальних занять пізнавальних психічних процесів для дітей молодшого шкільного віку;
- корекційна програма формування саморегуляції, розвитку довільності психічних процесів для дітей молодшого шкільного віку;
- корекційна програма надання психологічної допомоги дітям з агресивною поведінкою;
- корекційна програма з розвитку комунікативних навичок.

### **Підлітковий вік:**

- програма розвивальних занять пізнавальних психічних процесів для підлітків і старшокласників;
- корекційно-розвивальна програма для учнів із недостатнім розвитком довільності уваги та поведінки (незібраний, неуважний, легко відволікається, не доводить справу до кінця);
- корекційно-розвивальна програма на допомогу підліткам із такими характеристиками: боязкий, сором'язливий, замкнутий, охоче контактує з молодшими за віком дітьми, червоніє та розгублюється, коли до нього звертаються дорослі;
- корекційно-розвивальна програма на допомогу підлітку з такими характеристиками: запальний, емоційно неврівноважений, дратівливий, гостро реагує на будь-яке зауваження, агресивність має захисний характер;

- корекційно-розвивальна програма надання психологічної допомоги підліткам з агресивною поведінкою;
- корекційно-розвивальна програма з розвитку комунікативних навичок;
- корекційно-розвивальна програма з метою надання психологічної допомоги підлітку, невпевненому в собі, з низькою самооцінкою, відчуттям самотності і провини;
- корекційна програма з метою надання психологічної допомоги учням, які мають високий рівень особистісної та міжособистісної тривожності;
- корекція акцентуацій характеру в підлітковому та старшому шкільному віці;
- корекція агресивної поведінки підлітків.

#### **7.4 Вимоги до змісту та оформленню звіту про проходження виробничої практики**

Звіт має містити наступні структурні складові і відповідати основним вимогам щодо змісту звіту і його структурним елементам:

##### **Вступ:**

- мета, місце, дата початку і тривалість практики;
- перелік основних робіт і завдань, виконуваних у процесі практики.

##### **Основна частина:**

- опис організації роботи в процесі практики;
- опис практичних завдань, вирішуваних студентом за час практики;
- перелік невиконаних завдань і невідпрацьованих запланованих питань.

##### **Висновки:**

- необхідно описати навички й уміння, набуті за час практики;
- дати пропозицію щодо вдосконалення й організації практики на відповідній базі практики;
- зробити індивідуальні висновки про практичне значення для себе проведеного виду практики.

Звіт має бути ілюстрований таблицями, графіками, схемами, заповненими бланками, малюнками. **Обсяг текстового матеріалу у форматі Microsoft Word - 7- 10 сторінок.** Додатки до загального обсягу звіту не зараховуються. Цифровий матеріал повинен бути оформлений у вигляді таблиці. Таблицю



потрібно розмістити безпосередньо після тексту, в якому вона згадується вперше. На всі наведені таблиці, малюнки має бути посилання в тексті звіту. Кожна таблиця, малюнок має мати назву і порядковий номер.

## 8. Рекомендована література

1. Варга В.С., Пащенко Т.В. «Моя сім'я та Я»: програма корекції емоційно-вольової сфери дітей у контексті дитячо-батьківських стосунків/ – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2011. - 144с.: іл.
2. Бадьина Н.П. Часто болеющие дети. Психологическое сопровождение в начальной школе / Н. П. Бадьина. – М. : Генезис, 2007. – 152 с. – (Сер. «Психолог в школе»). – Библиогр. : с. 148 – 150 (41 назв.).
3. Велиева С.В. Диагностика психических состояний детей дошкольного возраста: учеб.-метод. пособие / Светлана Витальевна Велиева. – СПб. : Речь, 2007. – 240 с.
4. Венгер А.Л. Психологические рисуночные тесты : иллюстрированное руководство / А. Л. Венгер. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 159 с. : ил. – (Психология для всех).
5. Винникотт Д.В. Семья и развитие личности. Мать и дитя: руководство по начальным взаимоотношениям/ Дональд Вудз Винникотт; пер. з англ. А. Грузберг. – Екатеринбург: Изд-во «Литур», 2004. – 400с.
6. Гамезо М.В. Старший дошкольник и младший школьник: психодиагностика и коррекция развития : учеб. пособие / М.В. Гамезо, В.С. Герасимова, Л.М. Орлова. – М.: Изд-во «Институт практической психологи»; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1998. – 256 с. – (Сер. «Библиотека школьного психолога»). – Библиогр. : с. 245 – 248 (39 назв.).
7. Грецов А.Г. Психологические тренинги с подростками / Андрей Геннадьевич Грецов. – СПб. : Питер, 2008. – 368 с. : ил. – (Сер. «Книги А. Грецова»). – Библиогр. : с. 364 – 368.

8. Дідковська Л.І. Батькам про дітей, дітям про батьків. Наша ідентичність / Лариса Дідковська ; за ред. Л.І. Дідковської та І.Г. Лебединця. – Львів : Ліга-Прес, 2006. – 74 с. – (Сер. «Азбука психологічних знань»).
9. Эйдемиллер Э.Г., Добряков И.В., Никольская И.М. Семейный диагноз и семейная психотерапия / Эдмонд Георгиевич Эйдемиллер, Игорь Валерьевич Добряков, Ирина Михайловна Никольская : учеб. пособие для врачей и психологов. – Изд. 3-е. – СПб. : Речь, 2007. – 352с.
10. Захаров А.И. Предупреждение отклонений в поведении ребенка / А. И. Захаров. – Изд. 3-е, испр. – СПб. «Изд-во Союз», «Ленинздат», 2000. – 224 с. – (Сер. «Психология ребенка»).
11. Зиновьева Н.О. Психология и психотерапия насилия. Ребенок в кризисной ситуации / Н.О. Зиновьева, Н.Ф. Михайлова. – СПб.: Речь, 2003. – 248 с. – Библиогр.: с. 242 – 244.
12. Калинина Р.Р. Тренинг развития личности дошкольника : занятия, игры, упражнения / Румия Рашидовна Калинина. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – СПб.: Речь, 2002. – 160 с. – Библиогр.: с. 156 (30 назв.).
13. Киселева М.В. Арт-терапия в работе с детьми : руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми / М. В. Киселева. – СПб. : Речь, 2006. – 160 с. : ил. – Библиогр.: с.158 – 159 (56 назв.).
14. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг, Д. Бокум. – СПб. : Питер, 2007. – 940 с. – (Сер. «Мастера психологии»).
15. Кузикова С.Б. Комплексна програма вивчення курсу «Психологічна корекція»: Навчально-методичний посібник. - Суми: Редакційно-видавничій відділ СДПУ, 2001. - 80 с.
16. Кузикова С.В. Коррекция познавательной деятельности детей дошкольного и школьного возраста: Практикум к курсу «Основы возрастной психокоррекции»: Учебное пособие. - Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, 1997. - 144 с.
17. Кузикова С.В, Коррекция Я-концепции как условие преодоления конфликтности у подростков. - Суми: РИО СГПУ, 1999. - 28 с.

18. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції: Навч.посібник. -2-ге вид., стер. - Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. -384 с.
19. Лемак М.В., Пащенко Т.В., Пузьяк Н.П. Методика діагностики готовності дітей 6-7 – річного віку до навчання в школі. – Ужгород: «Видавництво Олександри Гаркуші», 2007.- 16 с.
20. Лурье Ж.В. Авторская программа по коррекции детско-родительских отношений “Осьминоги и осьминожки” / Ж.В. Лурье // Семейная психология и семейная психотерапия. – 1999 – №4. – С. 32 – 75.
21. Лютова Е.К. Тренинг эффективного взаимодействия с детьми / Е.К. Лютова, Г.Б. Моница. – СПб: ООО Изд-во “Речь”, 2001. – 190 с.: ил. – Библиогр. : 58 назв.
22. Марінушкіна О.Є. Порадник практичного психолога / О.Є. Марінушкіна, Ю.О. Замазій. – Х. : Вид. група “Основа”, 2007. – 240 с. –(Сер. Дошкільний навчальний заклад. Психологія виховання). – Бібліогр.: 18 назв.
23. Марковская И.М. Тренинг взаимодействия родителей с детьми: цели, задачи и основные принципы / И.М. Марковская. – СПб. : Речь, 2006. –150 с. ил. – Библиогр. : с. 146 – 147.
24. Мустакас К. Игровая терапия / Кларк Мустакас. – СПб.: Речь, 2000. – 282 с.
25. Осипова А.А. Общая психокоррекция: Учебное пособие для студентов вузов. – М.: ТЦ Сфера, 2005. – 512 с.
26. Основи практичної психології / В.Панок, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін. - К.: Либідь, 1999. - 536 с.
27. Панфилова М.А. Игротерапия общения : тесты и коррекционные игры : практ. пособие для психологов, педагогов и родителей / М.А. Панфилова. – М. : Изд-во ГНОМ и Д, 2001. – 160 с. – (Сер. “В помощь психологу”).
28. Политика О.И. Дети с синдромом дефицита внимания и гиперактивностью / О.И. Политика. – СПб.: Речь, 2005. – 208 с. – (Детская психология и психотерапия).

29. Психологические программы развития личности в подростковом и старшем школьном возрасте: Пособие для школьных психологов / Под общ. ред. И.В. Дубровиной. - М.: Изд. центр «Академия», 1995. - 124 с. .
30. Психолого-педагогическое обеспечение коррекционно-развивающей работе в школе / И.В.Кузнецова, Т.В.Ахутина, М.Р.Битянова и др. - М.: НМЦ «ДАР» им. Л.С.Выгодского, 1997. - Кн. 1. - 118 с.
31. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник тестів / Уклад.: М.В. Лемак, В.Ю.Петрище. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2011.- 616 с.: іл..
32. Рабочая книга школьного психолога / И.В.Дубровина, М.К.Акимова, Е.М.Борисова и др.; Под ред. И.В.Дубровиной. ~ М.: Просвещение, 1991. - 303 с.
33. Слуцкий В.М. Психологические методы коррекции личности ребенка // Вопросы психологии. - 1984. - № 6. - С. 141-145.
34. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения : практ. пособие для педагогов и шк. психологов : в 4-х т. / Клаус Фопель ; пер. с нем. Дмитрий Дмитриев. – Изд. 2-е, стер. – М. : Генезис, 2000. – Т. 1. – 160 с.
35. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції. - К.:Прогрес, 1990. - 368 с.
36. Яценко Т.С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: Навч. посіб.- К.: Вища шк., 2006. – 382 с.: іл..